

komolysága, de Katzenstein, úgy látszik, ezzel nem törődik, mert különben aligha tartaná a büntetés javító hatásának, hogy az elítélt tisztább lélekkel jusson a purgatoriumba. Hogy a halálbüntetés az ártalmatlanná tételt — in promptester Weise — előmozdítja, abban szerzővel együtt mi sem kételkedünk, de hogy ezáltal szükségessége is be volna bizonyítva, azt Katzensteinnek szép Bismarck-idézete ellenére sem vagyunk hajlandók elhinni. Más a véleményünk a Justizmord dolgában is. Katzenstein szerint ugyanis a bírói tévedés elég ritka s ha megtörténik, úgy a halálbüntetés az ártatlanul elítéltet hamarabb megváltja szenvedéseitől, mint a börtön. Azt hiszem nem csalódom annak feltevésében, hogy Calas, Lesurque, Köteles Mihály, az újabb időkben Locatelli, Steiner, Drnaux¹ vagy az a 49 kivégzett, kit Sir Fitzroy Kelly állítása szerint² Angliában egy félszázad alatt igazságtalanul halálra ítélték, ha módjukban állna nyilatkozni, aligha támogatnák e szakvéleményt.

De kár is Katzenstein érveivel komolyan foglalkozni, ő maga sem helyez rájuk súlyt, mert szerinte a halálbüntetés fentartása dolgában egyedül mérvadó, hogy az állami büntető hatalom ez idő szerint Németországban nem gyöngíthető. Ez pedig nem szorul indokolásra, ha Németország társadalmi és politikai helyzetét vesszük, melynek sommás képét szerző a következőkben rajzolja meg: «Durch frevlerische Angriffe sind Thron und Altar unterminiert, eine platte Aufklärung, eine Philosophie ohne Ideale haben die Ehrfurcht vor dem überlieferten, vor der Heiligkeit der Sitte und der Herrlichkeit des Rechts gemindert, ja sogar in weiten Kreisen des Volkes auf ein gefährlich tiefes Niveau herabgedrückt». Ez legalább világos beszéd, mely senkit sem hagy kétségben az iránt, hogy kinek s mi célból van szüksége a halálbüntetésre. Csakhogy gyenge trón és roszakatg oltár az, amely Katzenstein ur és a hóhér támogatására szorul. Szomorúan stagnálna a német birodalom kulturája, ha *Savigny* kijelentése, melyet több mint félszázad előtt tett,³ hogy t. i. az abolitio feltétele, az erkölcsi műveltség általános elterjedése még nem következett be, még ma is változatlanul érvényben állana. A halálbüntetés alkalmazási körének kibővítése a felmenőn elkövetett emberölésre, a felségsértés előkészületi cselekményeire stb., melyet Katzenstein dolgozatának befejező részében javasol, ezek után alig érdemes a bírálatra.

Távol áll tőlem, hogy az abolitio érdekében csak egy szót is vesztegessenek, a beszéd kora e kérdésben már a múlté. Ha mégis beszámoltam az újabb ellentétes irányzatokról, úgy erre az alkalmat a költségvetés igazságügyi vitájában a halálbüntetés eltörlése érdekében történt felszólalás adta meg. Nézetem szerint azonban az abolitio és büntető-törvénykönyvünk módosítása között nincs összefüggés, mert az utóbbi a jogpolitika kérdése, az előbbi a kultura követelménye. Attól az expedienstől azonban, melyet átmenetül és az abolitio folytán beállható állapot orvoslására Hans Gross javasol,⁴ hogy t. i. az új Btk.-ben (ő természetesen az osztrákot érti) a halálbüntetés életfogytiglani fegyházzal pótolassék ugyan, de az életbeléptetési törvényben az összminiszterium hatalmaztassék fel az uralkodó jóváhagyásával oly rendelet kibocsátására, mely a bíróságoknak megengedi, hogy az életfogytiglani fegyházzal sujtott esetekben halált mond hassanak ki, mentsen meg bennünket az alkotmányosságnak a volt császári államügyész által félreismert szelleme. Ez igazán medicina peior morbo volna. Ha büntető-törvénykönyvünk teljes újjáalakítása esetében a halálbüntetés elejtését mellőz-

hetetlennek tartom is, úgy a reformra remélhetőleg nem kell addig várnunk. A kezdeményezés joga és kötelessége azonban nem az igazságügyi tényezőket illeti, hanem a magyar művelődés egészét képviselő közvélemény spontán megnyilatkozásától függ, melyet remélhetőleg az anti-abolitionista irányzatok egyike sem fog tévutra vezetni.

Vámbéry Rusztem.

A közjog tudományos műveléséről.*

III.

A tudományos munkában döntő szerepe van az alkalmazott rendszernek és módszernek, mert végre is a követett uttól függ, hogy hová jutnak.

Valamely tudomány szak helyes rendszere az lesz, mely a részeknek egységes egészszé történő összekapcsolásánál a belső tartalmat tekintetbe veszi, azt mintegy kereteiben külsőleg feltünteteti és így kifejtését előmozdítja. A magyar közjogban pl. tarthatatlan lenne Horvát-Szlavonországok jogi állását és Magyarországnak Ausztriához való viszonyát együtt, egy részként tárgyalni, minthogy azok egymástól a lényegben eltérnek, egyik nemzetközi, másik belső államjogi alakulat.

De szerintem céltalan kell eljárni azzal a német eredetű, azonban nálunk itt-ott szintén elfogadott rendszerrel is, a mely a közhatalom tárgyalásánál külön veszi a szerveket, szervezeteket és azután külön a szervi működést. Mert attól egészen eltekintve, hogy így a kisebb terjedelmű műveknél az anyagot elaprózzuk és ezáltal a beosztás nehézkessé válhat, de e mellett még abban a törekvésünkben, hogy hűségesen leírjunk, az alkotmány nagy elveit könnyen elmosódottá tehetjük.

A tárgyalás módszere pedig, minthogy jelenleg a közjogi anyagban rejlő jogi igazságok kiderítéséről van szó, csakis a jogi módszer lehet, mely az anyagot jogilag áthatja, az állam valóságos jogi életét vizsgálva az elveket, fogalmakat kifejti, megállapítja a szigorú terminológiát (mely nélkül tudományos munkálkodás nem folyhat), meghatározza az egyes intézmények jogi tartalmát és a következtetéseket levonja.** Tudjuk ugyan, hogy az állam életének nemcsak jogi oldala van, de minthogy az egyik mégis az, ennek tudományos kidolgozása csak a közjogi szak feladata lehet.

A mondottakból azután kettő következik. Először, hogy nem minden munka közjogi, mely közjogi tételekkel foglalkozik, hanem csak az, amely jogi szempontból foglalkozik velök; másodsor pedig, az hogy állam életének jogi elemzése folytán keletkezett tanok, pusztán azért, mert elméletiek, még nem sorozhatók a politikai tudományok körébe, hanem a közjoghoz tartoznak.

A közjogi és politikai elméletek összekeverése, amitől pedig némely újabb jelenséget tekintve tartani lehet, nagy visszaesést jelentene és azzal sem lehetne megokolni, hogy a történelmi alkotmányokban bizonyos politikai elemmel mindig találkozunk, hogy az ilyen alkotmányok folytonos alakulásban vannak, mert hisz ez nem zárja ki, csak nehezebbé teszi az állami élet egy bizonyos időben létező jogi rendjének felismerését és rendszeres feldolgozását.

Ez a munka azonban csak úgy lesz a kor színvonalán álló és igényeit kielégítő, ha a kor jogi tudásával végezzük. A régi elméleteket az illető időkre abban a formában kell

* Befejező közlemény. — Az előbbi közl. I. a 22. és 23. számban.

¹ Ezek eseteit I. *Lohsing* id. ért. 8—9. A Justizmordokról Mühlfeld ismeretes munkáján kívül kimerítő adatokat szolgáltat: *Sauerlandt* (Französische Justizmorde. Berlin, 1894.) és *Giurati* Domingo. (Los errores judiciales. Diagnosis Gremedios 1900.)

² *Holtzendorff*: Das Verbr. d. Mordes u. die Todesstr. 312. l.

³ Motive des R. St. G. B., Anlage 2 V.

⁴ Archiv für Kriminalanthropologie IX. 15—16.

** A jogi módszerről részletesebben szólnak: *Gerber*: id munkájának előszavában; *Laband*: Staatsrecht d. deutsch. Reiches, ugyancsak az előszóban; továbbá *Lingg*: Archiv f. öffentl. Recht. XIV. köt. 239—260. l.; valamint a szerző: Athenäum I. köt. 1. sz. *Stoerk*: Methodik des öffentlichen Rechts című munkájában a publicistikai módszert hangsúlyozza, mely azonban a jogi módszerrel összegeztethető. Ugyancsak a tudományos módszer e hanyagolásáért támadják Ulbrich prágai tanár uttörő művét *Lingg* (id. m.) és *Stoerk*: a Grünhut-féle Zeitschrift XII. kötetében.

bemutatni, mint a hogy akkor elfogadásra találtak. Ezt kívánja már az igazság és mert nem egy régi intézményünk való tartalmát csak így ismerhetjük meg. De elméleteket az élő jogra csak az esetben alkalmazhatunk, ha azok mai tudásunk birálatát is kiállják, beillenek mai jogi felfogásunk keretébe.

Áll ez különösen azokra az elméletekre, melyeket közjogi irodalmunk a XVII. és XVIII. század folyamán — amidőn szellemi életünk önállósága egészen összezsugorodott — idegenből, főképp a német irodalomból vett át, és amelyek ott a cäsaristikus reminiscentiákból vagy hűbéries patrimoniális intézmények magánjogi felfogásából keletkeztek. E tanokat eredeti hazájokban is feladták, amidőn a közjogi tudás teljesebbé vált, minthogy téves, tarthatatlan voltokról meggyőződtek. A mi jogi állapotainkra pedig igazán sohasem illeltek. Átvételük oka gyengeségünk volt és hanyatlást jelentett, mert háttérbe szorította a tisztább magyar közjogi felfogást.* A régi időkben használatukat legalább azzal menthettük, hogy azon a nyelven beszélünk, melyet a világ elfogadott. De mai nap már semmi ok sincs arra, hogy az élő jogot illetőleg törhetetlen buzgalommal ragaszkodjunk hozzájuk. Hisz azok nem is jók és nem is magyarok. Nálunk igazán meggyökeresedni nem tudtak, velők mindig a kísérletezésnél maradtunk, hogy valamiképp olyan tartalomhoz juttassuk, mely alkotmányunk elveivel, a közélettről való felfogásunkkal összeegyeztethető legyen.

Azzal tisztába kell jönnünk, hogy a közjognak, mint szaktudománynak kifejlődése következtében azok az elméletek, melyek jogilag be nem bizonyíthatók vagy éppen téveseknek bizonyulnak be, továbbra fen nem tarthatók. Egy ideig még szerepelhetnek, sőt bizonyos népszerűséget is élvezhetnek, mert a laikus gondolkodáshoz talán közelebb állnak, de végre úgy elfognak tűnni közjogi irodalmunkból, mint a hogy a tudás fejlődésével a tévtanok, más tudományszakokból eltűntek.

A jogi módszer jelentősége éppen abban rejlik, hogy vele a jogot tartalmában határozottan megállapítjuk. Ez ugyan gyűlöltté teszi mindazok előtt, akik eredményre a zavaros jogban számítanak. De mi hozzájuk sohasem tartoztunk, hisz legerősebb fegyverünk mindig igaz jogaink voltak. Azért is a jog tisztázását csak örömmel üdvözölhetjük, mert így fegyvereink élesebbé és súlyosabbá válnak.

A gondolható legtévesebb felfogás az lenne, hogy a jogi módszer alkalmazása alkotmányunkat tartalmából kiforgatja. Ellenkezőleg, valódi tartalmához juttatja, mely most már azért fog megnyugvást kelteni, mert még teljesebben meggyőzni képes. De nincs is olyan tétele alkotmányunknak, melyet a lényegben változtathatna, csak előadását teszi szabatosabbá.

A magyar közjog tudományos feldolgozásánál kétségkívül fontos feladata van a monografiai irodalomnak, mint amely első sorban hivatott az alapvető kérdéseket minden oldalról megvilágítani, a különböző felfogásokat elemezni és bírálni; míg már a részek kapcsolatát bemutatni, a rendszert megállapítani, az elméleteket az egész anyagon keresztül vezetni, ezt a munkát csak az összefoglaló rendszeres művek végezhetik.

Örömmel látjuk, hogy nálunk mind a két irányban jelenleg elég bőséges a termelés. De már ritkábban találkozunk az olyan értekezésekkel, cikkekkel, melyek egyes kisebb részleteknek vagy adatoknak megvilágítására törekednének, pedig ez is jó szolgálat lenne, állandóan ellenőrizné a szak fejlődését. E tekintetben a magánjogi irodalomtól bátran példát vehetnénk.

Másrészt azonban meg nem hagyhatjuk figyelmen kívül

* Itt jegyzem meg, hogy II. József császár fentebb említett rendelete a szent korona elméletét, illetőleg jogalanyiságát kifogásolta. Bizonyára ez is jelentékenyen hozzájárul, hogy a szent korona tana egyidőre háttérbe szorult.

azokat az előnyöket, melyeket közjogi tudásunk még ma is az országgyűlés tárgyalásaiból nyer. E tárgyalásokat ugyan politikai czélok vezetik, de nálunk olyan nagy érdeklődés mellett, olyan széles mederben és mélyrehatóan folynak, hogy rendszerint a tárgyi igazság kiderítésére is vezetnek. E mellett szól, hogy a szakirodalom álláspontját is tekintetbe veszik, arra hivatkoznak. Nem ugyan olyan értelemben, mintha az országgyűlés valamely szakember nézetének alávetné magát, mert hisz magas feladatának megfelelően, minden kérdést eredetileg és önállóan tanulmányozni köteles, hanem e nézeteket vagy az állítások támogatására használják föl, vagy czáfolják.*

Az irodalmi tárgyalásokat illetőleg ugyan senkinek sem szabhatunk határt, de szerintem a magyar közjog különös természete a fokozatos fejlesztést kívánja. Egyik kérdésről akkor térjünk át a másikra, ha az előbbinél már körülbelül megállapodásra jutottunk.

Ha valamely oklevélbe foglalt modern alkotmánynál ugyanis, a tudományos vélemények igen különböznek, az élet mindig visszatérhet a kodifikált joghoz, mely mint szikla áll az elmélet hullámai között. De már a történelmi alkotmányt — a néha százados időközökben keletkezett és eltérő jogi műveltséggel szövegezett törvényekből, a szokásból és gyakorlatból — nem csekély mértékben az irodalom állítja össze és így a körében mutatkozó nagy ingadozás, esetleg az alkotmánybavetett hitet is ingadozóvá tehetné.

Azért itt az író felelőssége nagyobb és a lelkiismeretes munkásnak több óvatossággal és körültekintéssel kell dolgoznia. Valamely tudományszakra pedig, hogy milyen bomlasztó hatása lehet a mérsékletre nem képes, önkényű subjectivismusnak, azt a természetjog esete mutatja, mely százados uralmát főképp ennek következtében veszítette el.

Végül még csak azt jegyzem meg, hogy a közjogi tudományszak fejlődésére sokat tehetne a jogi oktatás megfelelő szervezése is. Mert mégis csak sajátos jelenség, hogy míg az egyetemeken minden más jogi tárgynak külön, de némelyiknek két-három tanszéke is van, addig a közjogot a közigazgatási joggal együtt, egy tanszék látja el. Sérelmes ez már a közigazgatási jogra is, mint a hogy legközelebb meggyőzően kifejtették.**

De miként áll a kérdés a közjogot illetőleg?

Azt mindenki elismeri, hogy nemzeti szempontból a legfontosabb tantárgy; azt sem tagadhatja senki, hogy e körben még sok a tenni való, a céltól még igen távol vagyunk és hogy történelmi alkotmányunk kidolgozása különösen nagy nehézségekkel jár, az uttörő munkát végezzük. De ha mind ezt tudjuk, akkor a kérdésre szerintem csak egy felelet lehet, hogy a közjog tudományos művelésének fontos és nehéz feladata egész embert kíván.

Dr. Nagy Ernő.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az ipari veszély.

(A magyar ált. polgári törvénykönyv Tervezetének 1782—1785. §-aihoz.)

Azon jogi kérdések között, amelyeket a XIX. század társadalmi és nemzetgazdasági átalakulása vetett fel, a legégetőbbek, a legfontosabbak egyike az *ipari veszély* kérdése.

Ezt a kérdést sem a római joggal, sem osztrák polgári törvénykönyvvel nem lehet többé megoldani. Mások ma a

* Boldogult Horánszky a képviselőház 1900. évi november 3-diki ülésében következőleg nyilatkozott: „Bár nem szeretném, hogy én akkor, midőn törvénymagyarázatról van szó, döntő szót arra helyezném, hogy egyes jogtudósok milyen nézetben vannak, de konstátálom, hogy nem csak mi és nem csak alkalmilag vélekedünk így, hanem így vélekedik Magyarország minden jogtudósa» stb.

** Magyar Közigazgatás 1902. évf. 21. és 22. sz.